

A calidade de vida do lobo ibérico: novos retos na súa conservación

Isabel Barja*

Os cambios no medio ambiente son habituais, e o lobo ibérico adáptase a eles mediante a modificación das súas respostas fisiolóxicas. Por iso é tan importante estudar o seu estado de saúde, xa que isto permite entender mellor como lle afectan as alteracións humanas do seu medio, a dispoñibilidade de alimento, a calidade da dieta ou a presenza de parasitos. Coñecer a calidade de vida destas poboacións axúdanos a completar a información científica necesaria para garantir a súa conservación e asegurar que o lobo ibérico poida seguir cumprindo o seu papel esencial nos ecosistemas da Península.

Loba avistada na Serra da Culebra (Zamora) durante unha das prospeccións realizadas para recoller mostras fecais frescas da especie co fin de levalas ao laboratorio de Eco-Etocioloxía da UAM para a súa análise · Isabel Barja

O lobo ibérico volve situarse no centro do debate público. Até agora, esta especie estaba protexida en todo o territorio español mediante a Lista de Especies Silvestres en Réxime de Protección Especial (LESPRE), o que impuña a prohibición da súa caza, especialmente nas zonas ao norte do río Douro. Recentemente, con todo, produciuse un cambio importante no seu *estatus* legal a nivel europeo: o lobo deixou de ser considerado unha especie "estritamente protexida" (Anexo IV do Convenio de Berna) para pasar a ser simplemente "protexida" (Anexo V). Isto significa que, baixo determinadas condicións legais, xa non está completamente prohibido abatelo, o que abre a posibilidade de autorizacións de control ou caza en varias Comunidades Autónomas.

Este cambio legal volve situar o lobo no centro do debate, sobre todo no rural galego e en boa parte da península. A súa presenza xerou tensións entre distintos sectores: gandaría, comunidades rurais, ecoloxistas, administracións e comunidade científica. O sector gandeiro demanda máis liberdade e ferramentas para xestionar os danos provocados polos ataques, mentres que as asociacións ecoloxistas alertan de que permitir a caza sen unha base científica pode poñer en risco o futuro da especie e reducir a súa diversidade xenética.

Segundo o censo 2024-2025, estímase que existen 333 mandas de lobos na península, fronte ás 297 rexistradas entre 2012 e 2014. Este pequeno aumento utilízase nal-

gúns sectores como argumento para xustificar o regreso da caza. Con todo, as persoas expertas advirten que, para asegurar a viabilidade xenética da especie, serían necesarias arredor de 500 mandas. Por este motivo, o Ministerio para a Transición Ecolóxica mantén o lobo na categoría de conservación "desfavorable". Ademais, os informes de WWF sinalan que ningunha comunidade autónoma cumpre aínda cos requisitos básicos para garantir unha convivencia sostible: faltan medidas preventivas efectivas, compensacións xustas, seguimento científico continuado e maior participación social na toma de decisións.

O estado de saúde das poboacións de lobos

A clasificación "desfavorable" baséase en factores como a baixa diversidade xenética, a fragmentación do hábitat, os conflitos co sector gandeiro e a inestabilidade da lexislación e protección. Non obstante, en ningún caso se fai referencia ao estado de saúde das poboacións de lobo en ningunha comunidade, a pesar de que este tipo de estudos son especialmente relevantes para garantir a conservación da especie en boas condicións. Por iso, resulta fundamental aumentar o número de mandas até arredor de 500, mellorar a conectividade xenética, reforzar as medidas de protección legal e de xestión, e así asegurar un futuro máis estable para a especie. Tamén é necesario promover estudos sobre a saúde das poboacións, tanto nas zonas con maior presenza de lobos como nas

máis vulnerables. A xeración de novos coñecementos sobre a calidade de vida das poboacións contribuirá, sen dúbida, a mellorar as estratexias de conservación e xestión por parte das Administracións competentes.

O “estrés” é a maneira que teñen os vertebrados de adaptarse ás esixencias do seu entorno. Cando un animal se enfronta a cambios ou dificultades, o seu corpo reacciona con modificacións físicas e comportamentais, como a liberación de hormonas do estrés (Barja, 2015). Se esta situación se prolonga no tempo, o estrés pode resultar tan prexudicial como o propio factor que o provoca, ao xerar problemas como a diminución da reprodución, o debilitamento do sistema inmunitario ou a aparición de úlceras, que poñen en risco a vida das poboacións.

Nos últimos anos, a biodiversidade está a sufrir perdas graves, causadas en gran parte polas actividades humanas. A construción, a agricultura ou a explotación forestal fragmentan e transforman os hábitats, o que impacta directamente na natureza. Moitas especies están ameazadas por estes cambios, aínda que os estudos sobre o seu estrés e adaptación son limitados. Ademais das accións humanas, outros factores tamén xeran estrés nos animais, como a calidade do hábitat ou o estatus social dentro do grupo, como ocorre co lobo (Barja et al., 2008). En resumo, o estrés prolongado pode ter consecuencias serias para as especies.

“Estímanse 333 mandas de lobos na península, mais para asegurar a viabilidade xenética da especie, serían necesarias arredor de 500 mandas”

Os cambios no medio afectan directamente a saúde do lobo e inflúen na súa supervivencia e capacidade reprodutiva. A escaseza de alimento provoca diversas reaccións fisiolóxicas que poden reducir o metabolismo basal e limitar a reprodución, xa que esta só é posible cando as reservas de graxa superan un nivel mínimo. A falta de alimento tamén activa a resposta de estrés (estrés nutricional), que xorde pola baixa calidade ou cantidade de alimento dispoñible.

Excremento fresco de lobo localizado no Macizo Central Ourenán, do cal se recolleron varias submostras para estudar o estado de saúde do grupo de lobos · Isabel Barja

Isabel Barja no laboratorio de Eto-Ecofisioloxía, que ela lidera, na Universidade Autónoma de Madrid, analizando diferentes parámetros fisiolóxicos en mostras fecais frescas de lobo procedentes de Galicia · Iria Gago-Barja

O aumento das hormonas do estrés afecta negativamente o sistema inmunitario, fai os lobos máis vulnerables a infeccións e compromete a súa supervivencia e reprodución. Na maioría das especies, os parasitos conviven en equilibrio co hóspede, pero en determinadas condicións ambientais e en individuos con condición física deficiente (altos niveis de estrés, función inmune diminuída, desnutrición...), as infeccións poden reducir significativamente as poboacións. Non só o estrés afecta o sistema inmune: a calidade do hábitat, a dispoñibilidade de alimento e outros factores tamén inflúen, ao incrementar os niveis de estrés e diminuír a capacidade inmune. Aínda que todos estes parámetros fisiolóxicos teñen un papel crucial na condición física e reprodutiva dos lobos, existen poucos estudos que conecten a resposta de estrés, a función inmune, a carga parasitaria e os indicadores de calidade do hábitat.

En resumo, comprender como o ambiente afecta a saúde dos lobos é esencial para a súa conservación. Os estudos que combinan indicadores fisiolóxicos coas condicións do hábitat permiten identificar os grupos máis vulnerables e aplicar medidas efectivas para mellorar a súa saúde e supervivencia. Isto garante que a especie poida manterse a longo prazo, ao protexer tanto a súa diversidade xenética como a súa capacidade reprodutiva.

Bibliografía:

Barja I. (2015). Análisis de hormonas como método de estudio del estrés fisiológico en carnívoros. Técnicas en Biología de la Conservación - nº 6. Tundra Ediciones, Valencia. 46 pp. ISBN: 978-84-943112-8-4.

Barja I., Silván G., Illera J.C. (2008). Relationships between sexual and stress hormone levels in feces and marking behavior in a wild population of Iberian wolves (*Canis lupus signatus*). *Journal of Chemical Ecology* 34(6): 697-701. DOI: 10-1007/s10886-008-9460-0.

***Isabel Barja. Profesora titular da Unidade de Zooloxía da Universidade Autónoma de Madrid.**